

Prikaz knjige

(Ne) čitamo, dakle (ne) promišljamo

Čitatelju, vrati se kući, Maryanna Wolf, Naklada Ljevak, Zagreb, 2019. prijevod: Anita Peti-Stantić, Vedrana Gnjidić

Piše: Namir Ibrahimović

O čitanju se mnogo govori – slušamo kako je čitanje knjiga marginalizirano, kako i djeca i odrasli postaju ovisni o ekranima i generalno – digitanim sadržajima. No, podaci najnovijih istraživanja govore suprotno – nikada više čitanja, konzumiranja informacija s različitih medija nije bilo u historiji (u prosjeku 35 GB dnevno procesira ljudski mozak, pokazuju istraživanja), navodi Maryanne Wolf, autorica knjige *Čitatelju, vrati se kući* (čitateljski mozak u digitalnom svijetu). Iako dio toga što navodi u svojoj knjizi, koncipiranoj kao devet pisama upućenih čitateljima, poznato je svima onima koji su o procesu čitanja tragali i ranije, Wolf navodi mnogo novih informacija i predlaže kako da u narednom periodu „oblikujemo“ čitateljski mozak djeteta.

Kao nekadašnja profesorica engleske književnosti i zaljubljenica u čitanje, Wolf nudi bogate i zanimljive citate iz svjetske književnosti, koji govore o čitanju i mišljenju te samim procesima u mozgu prije nego se nauka i bavila aktivnostima mozga pri čitanju – od Emily Dickinson preko Prousta, Hessea, Benjamina pa sve do Susan Sontag.

WOLF NAVODI MNOGO NOVIH INFORMACIJA I PREDLAŽE KAKO DA U NAREDNOM PERIODU „OBLIKUJEMO“ ČITATELJSKI MOZAK DJETETA.

Čitanje kao privilegija

Autorica nas podsjeća da čitanje nije prirodna aktivnost mozga, nego naučena, da je „plastičnost“, prilagodljivost mozga, sposobnost da se razvija tokom kompletnog čovjekovog života pomogla da ovlada čitanjem i pisanjem te da složeni aspekti pismenosti postanu rutinska aktivnost. Čitanje je razvojno i dobre čitateljice / dobri čitatelji su oni koji ulažu vrijeme, strpljenje i ranije stečena znanja dok se druže s novim tekstom. No, nemamo svi jednake životne preduvjete, što Wolf i naglašava navodeći primjere iz Etiopije gdje djeca kasno ovladavaju temeljnim vještinama čitanja i pisanja: *...postoji i Matthew-Emersonov efekt koji se tiče predznanja ili znanja o svijetu: oni koji dobro čitaju, a uz to čitaju i raznovrsne tekstove, imaju mnogo izvora koje mogu primijeniti na ono što čitaju; oni koji ne čitaju dobro, a ne čitaju ni raznovrsne tekstove, imat će znatno manje onoga što unose u čitanje, a to će im onda u vidu povratne sprege pružiti manje temelja za zaključivanje, deduktivno mišljenje i analoško*

WOLF OBJAŠNJAVA - SHVAĆANJE PERSPEKTIVE DRUGIH LJUDI MOŽE NAM PRUŽITI RAZLIČITE NOVE RAZLOGE ZA PRONALAZANJE ALTERNATIVE, MOŽE NAM POMOĆI PRONAĆI SUOSJEĆAJNE NAČINE DA SE NOSIMO S DRUGIMA U SVOME SVIJETU

razmišljanje, što će ih učiniti pogodnima za to da postanu žrtve neprovjerenih informacija, bilo da se radi o lažnim vijestima ili potpunim izmišljotinama. Naši mladi neće znati šta ne znaju.

Čitanje je važno jer razvija i razumijevanje drugog i drugačijeg; niko ne tvrdi da poboljšanje čitanja može zaustaviti sva zla u svijetu, ali, navodi autorica - *shvaćanje perspektive drugih ljudi može nam pružiti različite nove razloge za pronalaženje alternative, može nam pomoći pronaći suosjećajne načine da se nosimo s drugima u svome svijetu, bilo da je riječ o nedužnoj muslimanskoj djeci koja plove opasnim morima ili o nedužnom židovskom mladiću iz bostonske Maimondies škole koji su svi ubijeni tisućama kilometara daleko od svojih domova.*

Važno je ovdje navesti i podatak iz knjige koje govori o istraživanju Sare Konrath i njezine istraživačke grupe sa Univerziteta Stanford. U posljednja dva desetljeća, utvrdio je Istraživački tim, se za 40 procenata smanjila empatija mladih, pri čemu je do najvećeg pada došlo u posljednjoj dekadi. Istraživači tumače da je gubitku empatije doprinijelo nesnalaženje mladih u online svijetu: tehnologija nas sve postavlja u odmaknutu poziciju, što nas ne mijenja samo kao pojedince, nego mijenja i naš odnos prema drugima i s drugima.

TEHNOLOGIJA NAS SVE POSTAVLJA U
ODMAKNUTU POZICIJU, ŠTO NAS NE
MIJENJA SAMO KAO POJEDINCE, NEGO
MIJENJA I NAŠ ODNOS PREMA
DRUGIMA I S DRUGIMA

Održavanje stečenih čitateljskih vještina

Iako iskusna i višegodišnja čitateljica, autorica je primijetila da ima poteškoća posvetiti se ozbiljnijem književnom tekstu i čitati ga bez napora. *Igra staklenih perli* je jedna od njenih omiljenih knjiga, čitala ju je ranijih godina i kada je ponovo uzela da čita, mučila se i nasilno čitala. Zaključila je da je to posljedica prevelikih poslovnih obaveza koje je ispunjavala sjedeći ispred ekrana računara ili u telefonskoj i elektronskoj komunikaciji s brojnim ljudima. Razuđenost pažnje i mijenjanje fokusa, zaključila je, otupilo je njenu čitalačku oštricu, a samim tim i njenu sposobnost prosuđivanja i promišljanja. *Vrijeme i napor potrebni za razvijanje svih vidova kritičkog mišljenja u kulturi koja nagrađuje neposrednost, lakoću i efikasnost dovode do toga da upravo takvo mišljenje postaje sve izloženije napadima. Većina nas misli da prakticiramo kritičko mišljenje, ali, ako smo poštteni prema sebi, shvaćamo da to činimo znatno rjeđe nego što mislimo. Vjerujemo da ćemo za to odvojiti vrijeme „poslije“...* Obavezala je sebe na obavezno dnevno dvadesetominutno čitanje Hessea i kaže da je opet mogla uživati u tekstu kao nekad.

Wolf postavlja pitanja koja su važna svima nama: Mijenjaju li se iskusni čitatelji nakon mnogo sati čitanja na ekranu? Hoće li se kvaliteta pažnje prilikom čitanja (što je temelj mišljenja) promijeniti kako se naša kultura bude odmicala od kulture utemeljene na štampanoj riječi u smjeru digitalne kulture? Mogu li se razaznati koje su spoznajne prijetnje, a koja obećanja prisutne u ovoj tranziciji? Kako ćemo razumjeti šta možda gubimo, a šta možda dobijamo stječući i koristeći vještine nužne za svakodnevni rad danas? I možemo li sačuvati dubinsko čitanje izloženi digitalnim podražajima? I možda najvažnije pitanje: **Kako ćemo razvijati dubinsko čitanje kod djece koja se rađaju u digitalnoj kulturi?**

Na pitanja pokušava dati odgovor, predlaže rješenja i optimistična je kada gleda naprijed. *Dubinsko čitanje* je ključna sintagma u ovoj knjizi. Naime, djeca danas lako ovladaju elementarnom pismenošću, nauče lako i brzo dešifrovati riječi i rečenice iz teksta, no proširenje čitateljskog horizonta je dugotrajan i zahtjevan (za sve ljude neophodan) proces koji u digitalnoj kulturi ima mnoge zanimljivije, šarenije, uzbudljivije i jednostavnije konkurente. Našu pažnju privlače različiti sadržaji s ekrana, sve je dostupno na pokret prsta i dostupni smo u svakom trenutku svima; sve je tu da nam ometa pažnju, remeti fokus i

prebacuje nas s jedne aktivnosti na drugu ili zatijeva da više stvari radimo istovremeno. Čitanje zahtijeva mir, tišinu i fokusiranost. *Dubinsko se čitanje uvijek tiče povezivanja: povezivanja onoga što znamo s onim što čitamo s onim što osjećamo, onog što osjećamo s onim što mislimo, a onoga što mislimo s onim kako živimo svoje živote u ovom našem svijetu u kojem smo svi međusobno povezani*, naglašava Wolf te piše o zaključku Maggie Jackson da prisutnost prevelike količine informacija otežava usustavljanje znanja o svijetu; više ne trošimo dovoljno vremena na uvježbavanje, stvaranje analogija i pohranu informacija na isti način jer primamo previše informacija, a to onda utječe na ono što znamo i kako zaključujemo.

NAJVAŽNIJE PITANJE KOJE WOLF
POSTAVLJA JESTE: KAKO ĆEMO
RAZVIJATI DUBINSKO ČITANJE
KOD DJECE KOJA SE RAĐAJU U
DIGITALNOJ KULTURI?

Kako pomiriti ta dva svijeta?

U prvoj četvrtini dvadeset i prvog stoljeća trebamo obrazovati našu djecu da budu poput tih izmišljenih znastvenika – tako da se znaju oštroumno služiti tehnologijom i da istovremeno posjeduju duboke zalihe internaliziranog znanja – predlaže autorica i naglašava (što posebno treba istaknuti) ulogu nas, današnjih nastavnica i nastavnika: Današnji učitelji moraju biti opremljeni novim znanjima, posebno o čitateljskom mozgu i implikacijama vezanim uz njega koje su povezane uz to kako podučavamo učitelje i djecu. Kao što naglašava Stanislas Dehaene, ono što znamo o sklopu čitateljskog mozga može obogatiti učiteljevo razumijevanje pojedinih metoda podučavanja, odnosno raznih dimenzija koje ti različiti oblici podučavanja donose čitanjem.

DANAŠNJI UČITELJI MORAJU BITI OPREMLJENI NOVIM ZNANJIMA, POSEBNO
O ČITATELJSKOM MOZGU I IMPLIKACIJAMA VEZANIM UZ NJEGA KOJE SU
POVEZANE UZ TO KAKO PODUČAVAMO UČITELJE I DJECU.

Wolf dodatno precizira podučavanje čitanju današnjih generacija: *Kako bismo spriječili razvoj neproduktivnih navika, djecu bismo, čim počnu čitati sa zaslona, trebali učiti „protuvještinama“.* Naglasak bi trebao biti na važnosti čitanja za značenje, a ne na brzini, na izbjegavanju letimičnog čitanja, odnosno cik-cak stila kojim čitaju mnog odrasli, na redovnom nadziranju razumijevanja pri čitanju (provjeravanjem slijeda radnje i važnih detalja, kao i uvježbavanjem pamćenja), a onda i na strategijama učenja kako bismo prilikom digitalnog čitanja osigurali korištenje istih vještina uspostavljanja analogije i zaključivanja naučenih iz tiskanih medija.

Koristeći Aristotelovu misao da dobro društvo ima tri života (život znanja i produktivnosti, život zabave i život u promišljanju), autorica kaže da čitatelj ima tri života: **prvi život** se sastoji u prikupljanju informacija i stjecanju znanja; **drugi život**, u kojem postoje različiti i mnogobrojni oblici zabave u onome što čitamo, obično odvlačenje pozornosti i iznimno uživanje u uranjanju u tekst, tj. čitamo kako bismo se što ekonomičnije odmaknuli od svojih života ispunjenih neobuzdanom užurbanošću svakodnevnice; **treći život** dobrog čitatelja je kulminacija čitanja i krajnja tačka prethodnih dvaju života: to je reflektivni život promišljanja u kojem – bez obzira na žanr koji čitamo – *ulazimo u posve nevidljivu osobnu sferu, u svoje privatno sidrište gdje možemo razmišljati o svim oblicima ljudskog postojanja i udubiti se u univerzum čije stvarne tajne nadilaze maštu bilo koga od nas.*

Dvopismeni čitateljski mozak

Polazeći od istraživanja mozga ljudi koji koriste ravnopravno dva jezika, koji su sposobni prebacivati se iz jednog u drugi jezički kod bez poteškoća, autorica predlaže i razvoj dvopismenog čitateljskog mozga. Kaže da u periodu do 5 godina digitalni sadržaji trebaju biti minimalni i naglasak treba staviti na sve druge aspekte razvoja djece i njihovog mozga. Od 5. do 10. godine ravnopravno razvijati i čitateljski mozak koji je vezan i za štampanu riječ i za pismenost u digitalnom okruženju. Smatra da bismo tako dobili čitatelje koji ne bi izgubili sposobnost dubinskog čitanja i time održali nivo kritičkog promišljanja u društvu. Posebnu pomoć u razvoju čitateljskog mozga u digitalnom svijetu treba tražiti u osmišljenim programima koji djecu uče programiranju i niz aktivnosti iz STEM područja – navedeni program, kao i čitanje, razvijaju zaključivanje, potiču promišljanje i stavljanje novih znanja. Budući čitatelji u digitalnom svijetu, po Wolf, bi trebali bez problema da se prebacuju iz jednog u drugi „medij“ i da suvereno vladaju zakonitostima i jednoga i drugoga.

ČITAJTE BRZO (FESTINA) SVE DOK
NE POSTANETE SVJESNI (LENTE)
MISLI KOJU TREBATE RAZUMJETI,
LJEPOTE KOJOJ SE MOŽETE DIVITI,
PITANJA KOJA TREBATE
ZAPAMTITI I, AKO IMATE SREĆE,
UVIDA KOJI ĆE VAM SE OTVORITI.

Na samom kraju knjige autorica kaže: *Želim da djeca nauče biti sposobna za takvo spoznajno strpljenje pa sada tražim od vas da ponovo preuzmete ono što ste možda izgubili. Festina lente vas oslobađa reduciranih načina na koje mnogi od nas čitaju: brzo ako možete, polagano ako morate. Posjedovati spoznajno strpljenje znači ponovno preuzeti ritam vremena koji vam dopušta da budete prisutni svjesno i namjerno. Čitajte brzo (festina) sve dok ne postanete svjesni (lente) misli koju trebate razumjeti, ljepote kojoj se možete diviti, pitanja koja trebate zapamtiti, i, ako imate sreće, uvida koji će vam se otvoriti.*

